

המקום אשר יבחר ה'

הרב יונתן ניצן

בבואנו לעסוק בסוגייה נכבדת זו, צצה ועולה במלוא חריפותה שאלת הסתרת מקום המקדש. למעלה מ-20 פעמים(!), נזכר בחומש דברים הביטוי "אשר יבחר ה'" כשהפרשה המובילה היא פרשת "ראה" (לפחות 15 פעמים מלבד הביטוי "לפני ה'"). לדוגמה:

כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה. (יא) והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו לשכון שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולתיכם וזבחיכם מעשרתיכם ותרמת ידכם וכל מבחר נדריכם אשר תדרו לה'... (יד) כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיד שם תעלה עלתיד ושם תעשה כל אשר אנכי מצוה... (יח) כי אם לפני ה' אלהיך תאכלנו במקום אשר יבחר ה' אלהיך בו אתה ובנדב ובתד ועבדד ואמתד וחלוי אשר בשעריך ושמת לפני ה' אלהיך בכל משלח ידך... (כא) כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשום שמו שם וזבחת מבקרד ומצאנד אשר נתן ה' לך כאשר צויתד ואכלת בשעריך בכל אנת נפשד... (כו) רק קדשיד אשר יהיו לך ונדריד תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה':

לעומת זאת, באופן פרדוקסאלי, כשרוצה התורה להזכיר את מיקומם של הר גריזים והר עיבל בתחילת פרשת "ראה" בסמיכות לפסוקים הנ"ל נוקבת היא מפורשות בשם תו"כ ציון מיקום מדוייק: "הלא המה בעבר הירדן אחרי דרד מבוא השמש בארץ הכנעני הישב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מרה" (דברים י"א ל'). מהו סוד ההסתרה? ננסה לצעוד בעקבות ראשונים ואחרונים.

שיטת הרמב"ם: אחדות

גדול הראשונים שעסק בשאלה זו היה הרמב"ם במורה הנבוכים.

ואין ספק אצלי גם כן שהמקום אשר ייחדו אברהם בנבואה היה ידוע אצל משה רבינו ואצל רבים שאברהם צוה אותם שיהיה זה בית עבודה - כמו שבאר המתרגם ואמר "ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא ואמר קדם יי הכא יהון פלחין דריא וגו'". ואשר לא התבאר בתורה ולא נזכר בפרט אבל רמז אליו ואמר "אשר יבחר יי וגו'" יש בו אצלי שלש חכמות. האחת מהן - שלא

יחזיקו בו האומות וילחמו עליו מלחמה חזקה כשידעו שזה המקום מן הארץ הוא תכלית התורה; והשנית - שלא יפסידוהו מי שהוא בידם עתה וישחיתוהו בכל יכלתם; והשלישית והיא החזקה שבהם - שלא יבקש כל שבט היותו בנחלתו ולמשל בו והיה נופל עליו מן המחלוקת והקטטה כמו שנפל בבקשת הכהונה - ולזה באה המצוה שלא יבנה בית הבחירה אלא אחר הקמת מלך עד שתהיה המצוה לאחד ותסתלק המחלוקת - כמו שבארנו ב"ספר שופטים. (רמב"ם מו"נ ג' מ"ה)

לשיטתו של הרמב"ם, ישנן שלוש סיבות להסתרת מקום המקדש. השתיים הראשונות הן חשש ממעשי הגויים: א. ע"מ שלא ישתלטו עליו. ב. שלא יהרסו אותו. השלישית, והיא העיקרית בעיניו היא חשש ממאבק פנימי בתוכינו: ג. דרושה אחדות ומנהיגות ע"מ למנוע ויכוח ומחלוקת ורק אח"כ ניתן יהיה להקים את המקדש במקומו המיועד.

וכבר ציטט את הרמב"ם רבינו בחיי, בפירושו לתורה, בתוספת נופך משלו: כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם. המקום הזה הר המוריה הוא, והיה נודע ומפורסם באומות כי ידעו מעלתו בקבלה, אין צריך לומר ישראל במדבר שהיו יודעין זה מן האבות בהיות שם עקדת יצחק. ומה שסתם הכתוב המקום הזה ולא אמר בפירוש שהוא הר המוריה הנודע והמפורסם לכל, כתב הרמב"ם ז"ל בספר המורה כי העלמת המקום לשלשה ענינים, האחד אילו ידעו האומות כי שם התפלה מקובלת והקרבת שם לרצון ירצו כל אומה ואומה להחזיק בו ותרבה המריבה וההריגה בין האומות, והשני כי הכנעניים יושבי הארץ אלו היו יודעין כי ישראל עתידין לירש את ארצם ולעבוד הש"י ולהקריב קרבנותיהם באותו מקום היו משחיתים אותו בכל מה שהם יכולין, והשלישי כי היו השבטים מריבים זה עם זה כל אחד ואחד מבקש שיהיה המקום ההוא בנחלתו, ותפול המריבה והמחלוקת ביניהם כמו שנפלה בבקשת הכהונה, ולכך העלים וסתם הכתוב המקום הזה ולא פרסמו, ואין צריך לומר האומות כי אפילו ישראל לא ידעוהו, כי אע"פ שידעו הכל מעלתו של הר המוריה לא היו יודעין כי הוא המקום אשר יבחר ה'. (רבינו בחיי דברים י"ב)

יוצא אם כן, לדעת הרמב"ם, שישנו תהליך של הסקת מסקנות בעקבות מחלוקת קרח ועדתו, אמנם לענ"ד לאחר המחילה ונקיטת שולי גלימתו אין הדברים מוכרחים היות ולאחר "מבחן המטות" צ"ל ברור לכולם שבחירת ה'

היא הקובעת וביחוד שמושה רבינו נחשב לדעת הרמב"ם כמלך שהרי לומד ממנו הלכות מלכים.

שיטת ה"אברבנאל": הרחקה מע"ז

והנה שם בזה שלשה דברי שהיו אצל הגוי בענין בתי עבודותיהם מחולפי ממה שצוה הש"י שיעשו בבתי עבודתו. האחד שהיה להם בתים רבי לעבודתם ולכן אמר את כל המקומות. השני שהגוי ההם היו בוחרים בהם לרצונם וזהו אשר עבדו שם הגוי. השלישי שהגוי ההם עצמם היו הכומרי. כי המה היו עושי את עבודת ומקריבי את זבחייהם. וזהו אשר עבדו שם הגוי את אלהיהם. ועל הכל אמר לא תעשון כן. ורי ישמעאל דרש בספרי דף ק"נ אזהרה לנותץ אבן מן המקדש ולמוחק את השם. אבל כפי הפשט ענינו לא תעשון כן עבודה לאלהי ית' באותם המקומות המתועבי ולא תקטירו ולא תעבדו לשמו בהם כ"א אל המקו אשר יבחר ה' מכל שבטיכם וגו'. שמה תביאו ר"ל שהמקו המקודש צריך שיהי אחד כאחדו האלהי ית' השוכן בו ולא יהי רבי כמקומות הגוי. וזהו אמרו כ"א אל המקו. עוד צריך שתהי בחירתו מאת ה' וע"פ נביא לא כרצון העובדי האשר יעלה על רוחם וזהו אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם. עוד צריך שגם באותו מקו לא תהיו אתם העובדי והזובחי כמו הגוים. אבל יהיה המוטל עליכם שלשכנו תדרשו ובאת שמה. ר"ל שאתם תדרשו אל הנביא על מקו משכנו לא שאתם תבחרו אותו. וכמו שעשה דוד ע"ה שאמר לנתן הנביא (שמואל ב' ז') הנה אנכי יושב בבית ארזי וארון ברית ה' יושב תוך היריעה. לפי שהבחירה היתה מהש"י ע"י הנביא לא מהמלך או העם. ולכן אתם תדרשו לנביא לדעת איזה נבחר מקום לה' משכנות לאביר יעקב. ואז ובאת שמה ר"ל שיעלו לרגל ג' פעמי בכל שנה ויביאו שמה עולותיהם וזבחייהם וגו'. לא שהם יעשו העבודה כ"א שיביאו הדברי שמה והכהני יעשו אותה. (אברבנאל, תחילת פרשת ראה)

לדעת האברבנאל, עצם הציווי להתרחק מתועבות הגוים ופולחנם ולאבד את המקומות שעבדו בהם לאליליהם (אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים), שנאמר גם הוא בתחילת פרשת ראה בסמיכות לפס' הרבים המדברים על "המקום אשר יבחר ה'", משמעותו גם שבחירת מקום המקדש תהיה בשונה מהם, לא ע"י אדם או מלך העושים ככל העולה על רוחם, אלא ע"י נביא המקבל מיקום מדוייק מאת ה'.

שיטת ה"כלי יקר": על מנת לנהוג כבוד בשילה, נוב וגבעון

בתחילת דבריו כותב ה"כלי יקר" שכפי הנראה ישנו סוד וטעם נסתר בדבר שהרי אפי' לאברהם אבינו ע"ה, לא גילה הקב"ה את המקום מיד ("לך לך... אל הארץ אשר אראך"):

ומה שנאמר אשר יבחר ה' ולא גלה את המקום מיד, נתן הרב המורה ג' טעמים בדבר זכרם מהרי"א בספרו. ואומר אני שיש סוד בדבר כי אפילו לאברהם לא גלה מיד. ואמר על אחד ההרים אשר אומר אליך (בראשית כב ב) וקרא שמו ה' יראה (שם כב יד) כי הוא ית' הרואה ואין אתנו יודע עד מה. (כלי יקר דברים י"ב)

בהמשך דבריו נותן הוא טעם פשוטני:

וקרוב לשמוע שלכך לא גלהו שלא ינהגו בזיון בשילה ונוב וגבעון, כשידעו בבירור שלא זו הנחלה והמנוחה.

כלומר ברור לו שהבחירה מבריאת העולם היא בהר המוריה אלא שהתורה נוהגת כבוד גם כלפי המקומות הזמניים של המשכן. הוא חותם את דבריו בהתפלמסות עם דעת חלק מהפרשנים הסוברים שלעיתים כוונת הביטוי "אשר יבחר ה' ' הוא גם לשילה, לדעת הכלי יקר כמעט תמיד מתייחסים בביטוי זה לירושלים ובית עולמים שלמרות שהמקום נבחר מבריאת העולם, סופו להבחר גם ע"י גביית כסף מכל השבטים וקנייתו ע"י דוד המלך.

ותדע כי המפרשים אמרו שכאן נרמז שילה ובית עולמים והוכיחו זה מחמת כמה שינויים שראו בפרשה כי מתחילה אמר על שילה כי אם אל המקום וגו' לשום שמו שם. משמע שימה בעלמא לפי שעה והיינו שילה, ואח"כ אמר והיה המקום אשר יבחר ה' בו לשכן שמו שם. לשכן משמע קבע לדורות, בראשון אמר ונדריכם, ובבית עולמים ומבחר נדריכם, והוסיף בו ושמתם לפני ה', ובראשון לא הזכיר לפני ה', בראשון אמר אתם ובתיכם, ובבית עולמים הוסיף אתם ובניכם ובנותיכם, בשני אמר אשר יבחר ה' אלהיכם בו משמע במקום, ובראשון לא הזכיר בו. ועל זה קשה לי, הרי בראשון נאמר מכל שבטיכם משמע שגבה הכסף מכל השבטים, והוכיח רש"י זה סוף ספר שמואל (ב' כדכד) ממ"ש שם שקלים חמשים ובדברי הימים (א' כא כה) כתיב משקל שש מאות אלא שגבה חמשים שקל מכל שבט ושבט ועלה לשש מאות, וא"כ בודאי פסוק ראשון מדבר בבית עולמים אשר בנה דוד, ועוד קשה לי הלא מימות עולם נבחר המקום של בית עולמים וראיה מאדם שהקריב שם והמעשה של עקידת יצחק מוכיח זה ומהו שאמר אשר יבחר ה' להבא משמע, ומ"ש שלשון שימה משמע

שימה כל דהו, אין דעתי נוחה בפירוש זה שהרי נאמר (דברים לא יט) ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם. וכי צוה ה' לשום התורה בפייהם שימה כל דהו ועיין מה שפירש"י על פסוק אשר תשים לפנייהם (שמות כא א). משמע שאיפכא מסתברא שלשון שימה מורה על דבר קבוע אשר לא יסור לעולם. על כן אומר אני בהפך זה ובזה יתורץ הכל, כי מה שנאמר כי אם אל המקום אשר יבחר ה' מכל שבטיכם לשום שמו שם, מדבר בבית עולמים שנגבה מכל השבטים ואע"פ שהמקום ההוא כבר נבחר מימות האבות, מ"מ אמר אשר יבחר לשון להבא על שסופו לבחור בגביית הכסף שיהיה מכל שבטיכם, לכך לא נאמר יבחר בו מכל שבטיכם כי בו קאי על המקום והמקום כבר נבחר ומ"ש אשר יבחר היינו שיבחר הגבייה מכל שבטיכם לשום שמו שם שימה של קבע, לשכנו תדרשו, ר"ל דרשו נא מזקנים ונבונים ויגידו לך כי זה המקום נבחר לקדושה מימות עולם, ובאת שמה לשון יחיד כי פסוק זה אזהרה לרבים אזהרה ליחיד שלא יקריבו בבמה לא זו רבים שיש לחוש בהם שרצונם להבדל מעדת ישראל אלא אפילו יחיד שאין בו חששה זו מ"מ לא יקריב בבמה. והבאתם שמה וגו', מה שלא אמר מבחר נדריכם ללמד שיביא מן המובחר, לפי שהוא ק"ו משילה, ועוד שאפילו הבאה כל דהו גורמת לאדם הצלחה במקום קדוש זה ביתר שאת. ואמר ואכלתם שם לפני ה' שאפילו האכילה הגופנית לפני ה' היא שם וק"ו השמחה שהיא בנפש, ואמר אתם ובתיכם כי מסתמא בירושלים קנו להם, שלמים וכן רבים (נחום א יב) בתים חשובים ובזה כלל כל בני ביתו. ואח"כ אמר ועברתם את הירדן וגו', והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו וגו' משמע שזה מדבר במקום שנבחר סמוך להעברת הירדן דהיינו שילה ועליו אמר אשר יבחר בו כי סופו לבחר במקום ההוא לשכן שמו שם לפי שעה כי המשכן נקרא בשם זה לפי שהיה לפי שעה. ושמתם שם לפני ה' דווקא השמחה שבנפש לפני ה' היא וכל הענין מבואר מעצמו. ומה שחזר ואמר כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך. היינו ג"כ שילה שהיה באחד מן השבטים ולא מכולם ובא הכתוב ליתן לא תעשה בדבר כפירש"י אפילו בשילה וק"ו בבית עולמים, ואילו לא חזר ואמר כי אם במקום וגו', הייתי אומר מה שאמר השמר לך ליתן לא תעשה בדבר היינו דווקא בבית עולמים. ופירוש זה אמיתי ונכון. (כלי יקר שם)

בדומה לדבריו כותב גם הרד"ק בספר מלכים בהתייחסו לתפילת שלמה בחנוכת המקדש:

לשבתך עולמים. כי גלגל ושילה ונוב וגבעון לא היו עולמים כי לא היו הם המקום הנבחר אשר נאמר עליו אל המקום אשר יבחר ה' כי אם זה המקום

המקום אשר יבחר ה' | הרב יונתן ניצן

שהוא הר המוריה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו עליו וקראו ה' יראה ואומר בהר ה' יראה כי באותו ההר יראה לדורות [רד"ק מלכים א' ח']

וכ"כ הרד"ק גם בדברי הימים :

כי גלגל ושילה ונוב וגבעון לא היו... המקום הנבחר שנאמר בו : 'אל המקום אשר יבחר ד', כי אם זה המקום, שהוא הר המוריה, שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו. (רד"ק דהיי"ב ו, ב)

חיזוק לשיטתו אנו מוצאים ב"שפתי חכמים" :

לא מצינו שבחר ה' בשום מקום כי אם בירושלים ושאר המקומות כגון גלגל וגבעון ונוב ושילה ישראל מעצמם בחרו להם. (שפתי חכמים, דברים יב, יד)

וכן בדברי הנצי"ב :

"לא מצינו במשכנות הנ"ל שהיה על פי נביא". (הנצי"ב בעמק הנצי"ב על הספרי ראה פסקא י, סוף דף צד :)

שיטת ה"חזקוני": זהות בין כל מקומות המשכן והמקדש

לכאורה לשיטת החזקוני אין חילוק בין רמות השראת השכינה של הר המוריה, שילה, נוב וגבעון, וגם אם נאמר שישנו חילוק ביניהם, ה' בחר בכלם באופן זהה. וכך כתב :

כי אם אל המקום אשר יבחר לא פיי המקום לפי שהשכינה שרתה בכמה מקומות כמו גלגל שילה נוב וגבעון ובית עולמים וחייב אדם לשנות לתלמידו דרך קצרה. (חזקוני דברים י"ב)

אלא שדבריו קשים להבנה וביחוד לאור תפילת שלמה המלך לעיל :
מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא בָחַרְתִּי בְעִיר מְכֹל שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בַּיִת לְהִיּוֹת שְׁמִי שָׁם וְאָבַחֵר בְּדוֹד לְהִיּוֹת עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל.

ניתן ליישב את הדברים :

א. ה' לא בחר באף מקום קבוע מלבד ירושלים אמנם בשילה, נוב וגבעון בחר באופן זמני.

ב. ה' לא בחר באף מקום ולא הודיע לנביא אלא הכל תלוי בבחירת העם, וכדברי הרמב"ן להלן :

וכן על דרך הפשט "המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו", כל שיבנו שם בית המקדש לה', הכל מרצון ה'. (רמב"ן דברים יז, טו)

שיטת הרד"ק: הבחירה המחודשת במקום נעשית ע"י אש משמים

כתב הרד"ק:

כי גלגל ושילה ונוב וגבעון לא היו... המקום הנבחר שנאמר בו: 'אל המקום אשר יבחר ד', כי אם זה המקום, שהוא הר המוריה, שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו... ודוד כשראה כי נעתר שם וירד שם על עולותיו אש מן השמים (דבהי"א כא, כו) ידע כי הוא המקום הנבחר, ואמר: 'זה הוא בית ד' האלקים, וזה מזבח לעלה לישראל' (שם כב, א). (רד"ק מלכים א' ח).

במסגרת העיון בשיטתו של ה"כלי יקר" לעיל ציטטנו חלק מדברי הרד"ק, אולם כשמעיינים בהמשך דבריו משמע שדוד הע"ה היה צריך לקבל אישור שמיימי לזיהוי המקום, כביכול הגיע הזמן להורדת השכינה לארץ במקום הזה באופן קבוע.

עקרון דומה ניתן ללמוד גם מדברי המלבי"ם (על תפילת שלמה בחנוכת המקדש):

ה' אמר לשכון בערפל, ר"ל באשר המקום הזה הר המוריה שעליו נבנה המקדש היה מקום מיוחד להשראת השכינה מימי קדם, שעליו נעקד יצחק ולשם יצא לשוח בשדה ובמקום הזה ראה יעקב מראה הסולם בצאתו מחרן, ונגלה לדוד בגורן ארונה בעת המגפה, וידע שהוא המקום המיוחד לה' וזה שער השמים וכיון שה' שכן בו בערפל ר"ל בעוד היה מקום תהו ובהו חשך וערפל, והיה הר ושדה וגורן, ממילא אחר שבניתי שם בית זבל לך ידעתי שיהיה מכון לשבתך עולמים ונדמה במשלו, מלך שדבקה נפשו לאהבה לשכון במקום אחד על שפת הים שהיה מקום קדוש בעיניו, ובא אוהבו של מלך ובנה לו שמה פלטרין גדולים ובית מקדש מלך שהאוהב הלז בטוח שישב המלך שמה לעולם, דאחר שישב במקום ההוא בהיותו חרב ושמים כ"ש עתה בשימצא שם בית בנוי לתלפיות, ולפי מ"ש בפסוק הקדום אמר אחר שראה שה' הסכים לשכן שם בערפל שכבוד ה' מסובב בענן וערפל כמ"ש ענן וערפל סביביו, ממילא ידעתי, א. שבנה בניתי בית זבול, שפה ישכן בקביעות, ב. שהבית זבול הזה יהיה מכון לשבתך עולמים, כאלו פה יהיה עיקר הדירה והשכינה ומה שישב ה' וישכן בכל העולמים העליונים יהיה ע"י המקדש, כאילו האור יאיר מן המקדש אל כל העולמות והוא יהיה המכון והיסוד אל כל הבנינים של כל ההיכלות ששם יבא המלך בכבודו בכל עולם ועולם, שידמה המקדש כמו הפלטרין העקרי ויתר

המעונות המקודשים לה' בעולמים שלו יהיו כתאים וחדרים של הפלטין הזה
העקרי שהוא מכון ויסוד לכולם. (מלבי"ם מלכים א' ח')

כלומר המקום מקודש מבריאת העולם וידוע לאבות אלא שעדיין לא קיבלו לכך
הסכמה משמיים. שיטה זו מקבלת חיזוק מדברי הגמרא והילקו"ש, שהרי דוד
כבר בירר את מיקום המקדש עם שמואל הנביא עוד לפני כן :

זה שאמר הכתוב: וילך הוא ושמואל וישבו בניות. וכתוב: הנה דוד בניות
ברמה. אמר רבה: וכי מה ענין ניות אצל רמה? אלא שהיו יושבין ברמה
ועוסקין בנויו של עולם. אמרי: כתיב: וקמת ועלית אל המקום.
מלמד שבהמ"ק גבוה מכל ארץ ישראל וארץ ישראל גבוה מכל הארצות.
לא הו' ידעי מקומו היכא, אייתו ספר יהושע, (בכלהו שבטים) [בשבט יהודה]
כתיב: ועלה הגבול בשבט בנימן [וירד] כתיב, (ועלה ותאר לא כתיב), שמע מנה
הכא הוא מקומו, סבור למבניה בעין עיטם דמדל, אמרו: נחתי ביה קליל,
כדכתיב: ובין כתפיו שכן. ואית דאמרי: גמירי דסנהדרין בחלקו של יהודה
ושכינה בחלקו של בנימן, ואי מדלינן ליה אתפליגו ליה טובא, מוטב דנחתי
פורתא, כדכתיב: ובין כתפיו שכן, ועל דבר זה נתקנא בו דואג האדומי בדוד,
כדכתיב: כי קנאת ביתך אכלתני. וכתוב: שיר המעלות זכור ה' לדוד את כל
ענותו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב, אם אבוא באהל ביתי, אם אעלה על
ערש יצועי, אם אתן שנת לעיני וגו', עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב
הנה שמענוה באפרתה זה יהושע, דקא אתי משבט אפרים. מצאנוה בשדי
יער זה בנימן, דכתיב ביה: בנימין זאב יטרף. (ילקוט שמעוני שמואל א' י"ט)

השפתי חכמים מסכים לדברי הרד"ק, שהבחירה היא רק בירושלים:
לא מצינו שבחר ה' בשום מקום כי אם בירושלים ושאר המקומות כגון גלגל
וגבעון ונב ושילה ישראל מעצמם בחרו להם'. (שפתי חכמים, דברים יב, יד)

ומוסיף הנצי"ב צורך באשרור נבואי:

לא מצינו במשכנות הנ"ל שהיה על פי נביא. (הנצי"ב בעמק הנצי"ב, על הספרי
ראה פסקא י, סוף דף צד)

יש לשים לב שמלבד בחירה **בהר המוריה** ישנה בחירה (מדוקדקת מאד) ע"י
נביא **במקום המזבח**.

המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם שנאמר זה מזבח
לעולה לישראל. ומסורת ביד הכל, שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן
ארונה, הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום

שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא. אמרו חכמים: אדם ממקום כפרתו נברא (רמב"ם הלכות בית הבחירה ב, א-ב).

השוואה בין הבחירה במקום לבחירה במלך

כיון שהרד"ק התייחס לתפילת שלמה, ראוי לציין פרט חשוב המוזכר בה והוא הקבלה בין המקדש למלך:

מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת עַמִּי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא בָחַרְתִּי בְעִיר מִכָּל שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בַּיִת לְהִיּוֹת שְׁמִי שָׁם וְלֹא בָחַרְתִּי בְּאִישׁ לְהִיּוֹת נָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל: (דבה"ב ו, ה)

נקודה זו גם מודגשת בתהלים:

וימאס באוהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר. ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב. ויבן כמו רמים מקדשו בארץ יסדה לעולם. ויבחר בדוד עבדו ויקחהו ממכלאת ציון. (תהילים עח, סז-סט)

על פי שני מקורות אלו ניכר קשר הדוק בין בחירה במנהיג לבחירה במקום (מזמור זה נאמר ע"י אסף ולא ע"י שלמה ואולי ניתן להשתמש בהשוואה זו כסייעתא לשיטת הרמב"ם לעיל).

שיטת הרמב"ן: השתדלות אנושית

כתב הרמב"ן:

וטעם לשכנו תדרשו שתלכו לו מארץ מרחקים ותשאלו אנה דרך בית השם ותאמרו איש אל רעהו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב (ישעיהו ב ג) כלשון ציון ישאלו דרך הנה פניהם (ירמיהו נ ה) ובספרי (ראה ח) תדרשו דרוש על פי הנביא יכול תמתין עד שיאמר לך נביא ת"ל לשכנו תדרשו ובאת שמה דרוש ומצא ואח"כ יאמר לך נביא וכן אתה מוצא בדוד וכו' ועל דרך האמת לשכנו תדרשו לכבודו תדרשו ובאת שמה לראות את פני האדון ה' אלהי ישראל וממנו אמרו חכמים "שכינה". (רמב"ן דברים י"ב)

וכך הבינו חז"ל בגמרא את הפס' בירמיה: "ציון היא דורש אין לה" (ירמיה ל, יז) – "מכלל דבעיא דרישה" (ר"ה, ל ע"א). הרמב"ן לומד את הפסוקים כהבנת חז"ל שיש צורך בדרישה, חיפוש ובירור ואין להמתין לגילוי נבואי וכך גם כתב האברבנאל כפי שנזכר כבר לעיל.

עוד צריך שגם באותו מקו' לא תהיו אתם העובדי' והזובחי' כמו הגוים. אבל יהיה המוטל עליכם שלשכנו תדרשו ובאת שמה. ר"ל שאתם תדרשו אל הנביא על מקו' משכנו לא שאתם תבחרו אותו. וכמו שעשה דוד ע"ה שאמר לנתן הנביא (שמואל ב' ז') הנה אנכי יושב בבית ארזי' וארון ברית ה' יושב תוך היריעה. לפי שהבחירה היתה מהשי"י ע"י הנביא לא מהמלך או העם. ולכן אתם תדרשו לנביא לדעת איזה נבחר מקום לה' משכנות לאביר יעקב. ואז ובאת שמה ר"ל שיעלו לרגל ג' פעמי' בכל שנה ויביאו שמה עולותיהם וזבחייהם וגו'. לא שהם יעשו העבודה כ"א שיביאו הדברי' שמה והכהני' יעשו אותה. (אברבנאל, תחילת פרשת ראה)

ומקשה הגאון מוילנא, הרי אם יש מצוות דרישה, מדוע נאמר גם "אשר יבחר":

אשר יבחר ה'. ונאמר לשכנו תדרשו. משמע בעצמן ידרשו. בתחילה צריך דרישה ואח"כ אשר יבחר שהקב"ה מסכים לדבריהם וכן נאמר עד אמצא מקום וגו' משכנות וגו' ואח"כ הסכים הקב"ה על ידו. ולמה כתב בתחילה אשר יבחר ה' וגו' ואח"כ לשכנו תדרשו. ובאמת דרישה הוא בתחילה אלא אשר יבחר קודם במעלה לכך קאמר אשר יבחר תחילה והוא כמו שאמר איוב יאבד יום אולד בו והלילה אמר וגו' ובאמת הלילה קודם אלא שהיום קודם במעלה. (אדרת אליהו לגאון מוילנא)

כלומר, ישנה חשיבות ב"כח" וישנה חשיבות ב"פועל" ומוסיף הרמב"ן בספר

במדבר שבגלל שלא דרשו את מקום המקדש ובנייתו מוקדם יותר, נענשו. ועוד כי מלבד המנין היה עונש על העם מתחלת דבר, כדכתיב: "ויוסף אף ה' לחרות בישראל ויסת את דוד בהם" (ש"ב כד, פס' א). וכתב שם רש"י לא ידעתי על מה. ואני אומר בדרך סברא, שהיה עונש על ישראל בהתאחר בנן בית הבחירה, שהיה הארון הולך מאהל אל אהל כגר בארץ ואין השבטים מתעוררים לאמר נדרוש את ה' ונבנה הבית לשמו, כענין שנאמר: "לשכנו תדרשו ובאת שמה" (דברים יב, פס' ה), עד שנתעורר דוד לדבר מימים רבים ולזמן ארוך... ועל כן נתאחר הבנין כל ימי דוד בפשיעת ישראל, ועל כן היה הקצף עליהם. ועל כן היה המקום אשר יבחר ה' לשום שמו שם נודע בענשם ובמגפתם. (רמב"ן במדבר ט"ז כ"א)

ויותר מזה כותב ה"שם משמואל" שה' העלים מהם את מקום המקדש היות

ולא דרשוהו כדבעי:

ובאמת שיש בזה פלא גדול, הלוא מפורש בתורה מקום העקידה ושם כתוב מפורש ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה ופירש"י ה' יבחר ויראה לו את

המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות וכו' בהר זה יראה הקב"ה לעמו, עכ"ל, אי"כ הי' המקום ידוע להם. ודוחק לומר שידעו רק את ההר ולא את המקום המצומצם. ומוכרח לומר כי מאת ה' היתה זאת שלא יהי' המקום נגלה אלא לפי מסת הדרישה, ועי"כ אף שהי' מפורש לא התבוננו בה בינה. דוגמא לדבר איתא בזה"ק דזמן הקץ מפורש בתורה ולעתיד הכל יהיו רואין אותו מפורש בתורה ועתה הוא סתום ואין אתנו יודע עד מה. וכן הי' בענין ציון וירושלים. (שם משמואל, ראה תרע"ה)

ניתן לסייע למהלך הזה מהמדרש אודות שלושת המקומות שאין יכולים אומות העולם לומר גזולים הם בידינו: **הר המוריה, חלקת השדה בשכם ומערת המכפלה**, כיון שנקנו בכסף ע"י אברהם, יעקב ודוד. והרי הדברים לא מובנים - מדוע עליהם לקנות בכסף אם הארץ הובטחה לנו ועוד כיצד אברהם אע"ה נכנס לארץ כשאינו מהול, בעוד שיהושע היה צריך למול את "העם היוצאים ממצרים"?! אלא שמעתי מהרב ראובן ששון שליט"א שעלינו לחשוף ע"י השתדלותינו את קדושת המקום והארץ ובימי אברהם עדיין לא לא נעשה הדבר לכן מל את עצמו רק עשרים וארבע שנה אח"כ ואנו זוכים לחשוף זאת בהדרגה עד ימי דוד שאז זכינו לחשוף גם את קדושת המקדש.

יהי רצון שנזכה להתחזק בלימוד הלי' המקדש ובדרישתו והקב"ה יחזיר שכינתו לציון, יראו עינינו וישמח ליבנו.

